

Sygn. akt V CSK 664/16

WYROK W IMIENIU RZECZYPOSPOLITEJ POLSKIEJ

Dnia 14 września 2017 r.

Sąd Najwyższy w składzie:

SSN Anna Kozłowska (przewodniczący)

SSN Maria Szulc (sprawozdawca)

SSN Bogumiła Ustjanicz

Protokolant Ewa Zawisza

w sprawie z powództwa Zakładu Ubezpieczeń Społecznych w W.
przeciwko P. O.

o uznanie czynności prawnej za bezskuteczną,
po rozpoznaniu na rozprawie w Izbie Cywilnej w dniu 14 września 2017 r.,
skargi kasacyjnej pozwanego od wyroku Sądu Apelacyjnego w (...)
z dnia 15 lipca 2016 r., sygn. akt V ACa (...),

1) oddała skargę kasacyjną;

2) przyznaje od Skarbu Państwa Sądowi Apelacyjnemu w (...) r.pr. M. D. wynagrodzenie w kwocie 7200 (siedem tysięcy dwieście) złotych podwyższone o stawkę podatku VAT, z tytułu udzielenia pozwanemu nieopłaconej pomocy prawnej w postępowaniu kasacyjnym;

3) nie obciąża pozwanego obowiązkiem zwrotu kosztów postępowania kasacyjnego.

UZASADNIENIE

Zaskarżonym wyrokiem Sąd Apelacyjny w (...) oddalił apelację pozwanego od wyroku Sądu Okręgowego w G., którym zostało uwzględnione powództwo Zakładu Ubezpieczeń Społecznych o uznanie za bezskuteczne w stosunku do niego czynności prawnych dokonanych pomiędzy dłużniczką powoda a pozwanym.

Ustalił, że dłużniczka (matka pozwanego) posiada zadłużenie wobec powoda w łącznej kwocie 1 157 250,21 zł z tytułu składek na ubezpieczenie społeczne. Egzekucja prowadzona w 2013 r. na podstawie tytułów wykonawczych okazała się bezskuteczna, wobec czego komornik umorzył postępowanie egzekucyjne. W związku z zamiarem zabezpieczenia należności przez ustanowienie hipotek na nieruchomościach należących do dłużniczki powód dowiedział się z treści ksiąg wieczystych o wpisaniu prawa własności na rzecz pozwanego na podstawie umów darowizny zawartych w dniu 10 września 2012 r.

Sąd Apelacyjny odnosząc się do zarzutu niedopuszczalności drogi sądowej podzielił pogląd prawny wyrażony przez Sąd Najwyższy w uchwale siedmiu sędziów Sądu Najwyższego z dnia 12 marca 2003 r., III CZP 85/02 (OSNC 2003 r., nr 10, poz. 129, Prok. i PR. – wkł. 2003 r., nr 4, poz. 1, Biul. SN 2003 r., nr 3, poz. 10, M. Prawn. 2003 r., nr 9, poz. 388), że w sprawie, w której ZUS domaga się na podstawie art. 527 k.c. ochrony należności z tytułu składki na ubezpieczenie społeczne, droga sądowa jest dopuszczalna. Uznał, że skoro prawo publiczne nie przewiduje stosownych instrumentów cywilnoprawnych dla ochrony uzasadnionego publicznego interesu prawnego, to nie można twierdzić, że niedopuszczalne jest wykorzystanie do tego celu instytucji prawa cywilnego. Przepisy kodeksu cywilnego mają uniwersalny charakter i dotyczą wszystkich podmiotów występujących w szeroko rozumianym obrocie cywilnoprawnym a więc dają możliwość korzystania z instytucji cywilnoprawnych także przez podmioty, które posiadają wierzytelności wynikające ze stosunków publicznoprawnych. Wyjaśnił, że stosunek, który powstaje pomiędzy wierzycielem publicznoprawnym a kontrahentem dłużnika ma charakter cywilnoprawny, bo nie jest najistotniejsze źródło wierzytelności lecz samo jej istnienie i chęć skorzystania przez wierzyciela z instytucji prawa cywilnego w

celu uzyskania ochrony prawnej wobec swojego dłużnika, który przez czynności cywilnoprawne usiłuje mu uniemożliwić lub ograniczyć zaspokojenie wierzytelności.

W ocenie Sądu Apelacyjnego powód wykazał, że dłużniczka stała się niewypłacalna w stopniu wyższym, niż dotychczas, zaś pozwany nie podołał obowiązkowi obalenia domniemań wynikających z art. 527 § 3 i 529 k.c.

Pozwany zaskarżył powyższy wyrok w punkcie pierwszym oraz drugim i zarzucając naruszenie art. 527 i n. k.c. w zw. z art. 1, 2, i 199 pkt 1 k.p.c. przez wadliwe przyjęcie, że bezzasadny jest zarzut pozwanego braku dopuszczalności drogi sądowej w zakresie możliwości dochodzenia ochrony pauliańskiej dla wierzytelności publicznoprawnych, wniósł o jego uchylenie w zaskarżonej części oraz wyroku Sądu Okręgowego w G. z dnia 31 marca 2015 r., sygn. II C 97/14 i orzeczenie co do istoty sprawy przez odrzucenie pozwu, ewentualnie o jego uchylenie i przekazanie sprawy do ponownego rozpoznania Sądowi Apelacyjnemu w (...).

Sąd Najwyższy zważył, co następuje:

W orzecznictwie rozważane było zagadnienie dopuszczalności drogi sądowej w sprawach o uznanie czynności prawnej za bezskuteczną, w których wierzyciel domaga się ochrony wierzytelności, którą jest należność publicznoprawna. Część orzeczeń kwestionuje dopuszczalność drogi sądowej w sprawach dotyczących roszczeń mających swe źródło nie w stosunkach cywilnoprawnych lecz publicznoprawnych (uchwała Sądu Najwyższego z dnia 19 listopada 2010 r., III CZP 88/10, OSNC 2011 r., nr 6, poz. 63, postanowienia Sądu Najwyższego z dnia 24 czerwca 1999 r., II CKN 298/99, OSNC 2000, nr 1, poz. 15, z dnia 1 października 1999 r., II CKN 710/99, nie publ., z dnia 21 grudnia 1999 r., II CKN 789/99, nie publ., z dnia 30 lipca 2002 r., IV CKN 1246/00, nie publ., z dnia 5 marca 2015 r., V CSK 390/14, nie publ.). Dominujący aktualny pogląd kładzie nacisk na to, jakie skutki wywiera dane zdarzenie prawne; jeżeli roszczenie powoda oparte jest na takich zdarzeniach, które wywołują skutki w zakresie prawa cywilnego, to droga sądowa jest dopuszczalna (uchwała siedmiu sędziów Sądu Najwyższego z dnia 12 marca 2003 r., III CZP 85/02, uchwała Sądu Najwyższego z dnia 11 kwietnia 2003 r., III CZP 15/03, OSNC 2004 r., nr 3, poz. 32, Prok. i Pr. –

wkł. 2003 r., nr 11, poz. 39, Wokanda 2003 r., nr 12, poz. 1, 2003 r., nr 5 poz. 5, 2003 r., nr 6, poz. 9, Glosa 2003 r., nr 12, poz. 9, Biul. SN 2003 r., nr 4, poz. 12, M. Prawn. 2004 r., nr 4, poz. 180, wyroki Sądu Najwyższego z dnia 13 maja 2005 r., I CK 677/04, Pr. Bank. z 2005 r., nr 9, poz. 10, z dnia 27 lipca 2006 r., III CSK 57/06, nie publ., z dnia 28 października 2010 r., II CSK 227/10, OSNC – ZD 2011 r., nr 1, poz. 23, Biul. SN 2010 r., nr 12, poz. 17, G. Prawna 2010 r., nr 226, poz. 4, z dnia 1 czerwca 2011 r., II CSK 513/10, nie publ., z dnia 27 stycznia 2016 r., wyrok II CSK 149/15, nie publ., postanowienia Sądu Najwyższego z dnia 22 kwietnia 1998 r., I CKN 1000/97, OSNC 1999 r., nr 1, poz. 6, z dnia 10 marca 1999 r., II CKN 340/98, OSNC 1999 r., nr 9, poz. 161, z dnia 16 kwietnia 2002 r., V CK 41/02, OSP 2003 r., nr 2, poz. 22, z dnia 13 maja 2003 r., V CK 107/02, nie publ.). Za szerszą interpretacją pojęcia „sprawa cywilna” opowiedział się też Trybunał Konstytucyjny w wyroku z dnia 10 lipca 2000 r., SK 12/99 (OTK 2000 r., nr 5, poz. 143) wyjaśniając, że w jego zakresie mieszczą się roszczenia dotyczące zobowiązań pieniężnych, których źródło stanowi decyzja administracyjna.

Podzielić trzeba pogląd, że roszczenia cywilnoprawne wynikają z różnych źródeł i może dojść do ukształtowania więzi o równym statusie między podmiotami pozostającymi, co do zasady, w stosunku braku równorzędności, a w rezultacie źródło wierzytelności nie może przesądzać o charakterze stosunku prawnego. Roszczenie powoda w sprawie o uznanie czynności prawnej za bezskuteczną skierowane jest przeciwko kontrahentowi dłużnika wierzytelności publicznoprawnej, ale przedmiot sporu i zaskarżenia stanowi nie ta wierzytelność lecz czynność prawna dokonana pomiędzy dłużnikiem a osobą trzecią. Celem nie jest dochodzenie od osoby trzeciej wierzytelności publicznoprawnej i wwiązanie jej w stosunek publicznoprawny albo dochodzenie należności od dłużnika, lecz pozbawienie w stosunku do powoda skutku prawnego czynności, która doprowadziła do wyzbycia się przez dłużnika majątku. Podstawą faktyczną roszczenia jest zatem dokonanie czynności prawnej stanowiącej zdarzenie cywilnoprawne i nie można mówić o braku równorzędności stron, skoro osoba trzecia pozostaje poza ramami stosunku publicznoprawnego łączącego Zakład Ubezpieczeń Społecznych i dłużnika. Ochrona wierzytelności i możliwość prowadzenia egzekucji wierzytelności publicznoprawnej w stosunku do majątku

osoby trzeciej objętego ubezpieczeniowymi czynnościami jest dopiero konsekwencją uwzględnionego powództwa pauliańskiego. Powództwo z art. 527 k.c. ma charakter kształtujący, a więc stosunek cywilnoprawny pomiędzy wierzycielem a osobą trzecią zostaje ukształtowany w wyniku orzeczenia sądowego. Wierzyciel żądając ochrony swej sfery prawnej opiera swe roszczenie na zdarzeniu prawnym, z którego wynikają konsekwencje cywilnoprawne określone w art. 527 i n. k.c. a więc realizuje swoje uprawnienie objęte normami prawa prywatnego.

Sprawa z powództwa wierzyciela przeciwko kontrahentowi jego dłużnika jest sprawą cywilną, a Zakład Ubezpieczeń Społecznych dochodzący należności z tytułu składki ubezpieczenia społecznego może być uważany za wierzyciela w rozumieniu prawa cywilnego w drodze *analogiae legis*. Przyjąć trzeba, że zakaz stosowania analogii w prawie ubezpieczeń społecznych ma charakter względny, bo obowiązuje wtedy, gdyby mogło to doprowadzić do rozszerzenia podmiotowego lub przedmiotowego zakresu płatności składek. Wyrok w sprawie ze skargi pauliańskiej nie rodzi takich skutków lecz jedynie stwarza wierzycielowi możliwość prowadzenia egzekucji należności publicznoprawnej z przedmiotów majątkowych, których dłużnik się wyzbył. Sąd nie wkracza zatem w sferę uprawnień i obowiązków należności z tytułu ubezpieczenia społecznego.

Nie można pominąć, że celu, realizowanego przez powództwo z art. 527 k.c., Zakład Ubezpieczeń Społecznych nie może osiągnąć w drodze innych środków prawnych a zwłaszcza na podstawie przepisów ustawy z dnia 29 sierpnia 1997 r. Ordynacja podatkowa (j.t. Dz. U. 2017 r., poz. 201), do której odsyła w art. 31 ustawa z dnia 13 października 1998 r. o systemie ubezpieczeń społecznych (j.t. Dz. U. 2017 r., poz. 1778). Przepisy Ordynacji podatkowej, aczkolwiek przewidują rozwiązania nakładające obowiązek solidarnej odpowiedzialności członków rodziny z dłużnikiem (art. 111), to nie zapewniają ochrony, której przedmiotem byłoby zastosowanie wprost lub odpowiednio instytucji skargi pauliańskiej lub innej instytucji realizującej podobny cel na podstawie przepisu szczególnego, o którym mowa w art. 2 § 3 k.p.c. W razie odmowy przyznania sprawie charakteru sprawy cywilnej w rozumieniu art. 1 k.p.c. prawo powoda do sądu nie mogłoby być zatem zrealizowane.

Chociaż stwierdzenie dopuszczalności drogi sądowej nie przesądza skuteczności roszczenia dochodzonego na tej drodze, to nie ma przeszkód do zapewnienia powodowi ochrony prawnej na podstawie przepisów prawa materialnego w razie spełnienia przesłanek dotyczących konkretnego stosunku prawnego. Ponieważ w skardze kasacyjnej podniesiony został jedynie zarzut niedopuszczalności drogi sądowej, kwestia prawidłowości zastosowania *per analogiam* przepisu art. 527 k.c. uchyla się spod oceny Sądu Najwyższego.

Z tych względów orzeczono na podstawie art. 398¹⁴ k.p.c. Z uwagi na charakter sprawy oraz sytuację majątkową skarżącego, o kosztach postępowania kasacyjnego orzeczono na podstawie art. 102 i 108 § 1 w zw. z art. 391 § 1 i art. 398²¹ k.p.c., oraz § 4 ust. 1 i 3, 8 pkt 7 i 16 ust. 4 pkt 1 rozporządzenia Ministra Sprawiedliwości z dnia 22 października 2015 r. w sprawie ponoszenia przez Skarb Państwa kosztów nieopłaconej pomocy prawnej udzielonej przez radcę prawnego z urzędu (Dz. U. 2015 r., poz. 1805).

aj

r.g.